

การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชน Enhancing learning processes for accessing justice in the community.

มนัสนันท์ ปิ่นพิทักษ์¹, ใจศรกาญจนา จารึกสมาน², และยศวดี นีรารมย์³
Manasnun Pinpitak¹, Jaisakran Jarueksaman², and Yoswadee Nirarom³
^{1,2,3}อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

^{1,2,3}Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Phetchabun Rajabhat University

Corresponding Author Email: doggy0900@hotmail.com

Received: 30 March 2021

Revised: 13 April 2021

Accepted: 18 April 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ประสบปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม จำนวน 50 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์ กระบวนการประชุมกลุ่ม และเอกสาร วรรณกรรม งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม และสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน รวมถึงสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้ด้วย เมื่อมีการจัดกิจกรรมเพื่อทบทวนกระบวนการเรียนรู้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ส่งผลให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในการได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม ด้านข้อมูลข่าวสาร กอปรกับมีวิทยากรที่ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ เช่น สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นหน่วยงานที่สามารถถ่ายทอดและให้ข้อมูล คำแนะนำ แนวทางการแก้ปัญหาให้กับประชาชนที่เดือดร้อนเรื่องกฎหมายและการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมโดยตรง เป็นต้น ดังนั้น ประชาชนจึงได้รับความรู้เพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตนเองได้ ทั้งยังรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นชุมชนต้นแบบได้ต่อไป

คำสำคัญ: การเสริมสร้าง, กระบวนการเรียนรู้, กระบวนการยุติธรรม

Abstract

The purposes of this study were to strengthen a justice administrative assessment learning process for community. It is a qualitative research. The research tool was an interview form and the target group was the people of Khao Kho District. Phetchabun Province 50 people who faced the problem of access to the justice system by choosing a specific Then use the information gathered from the interview form. group meeting process and related documents, literature, research to content analysis Results of the research had shown an overall learning process derived deliberately not only between 50 participants, but also between participants and moderator. Many participants echoed back positively in the projects' content which enhanced participants' knowledge on laws and justice administrative process. Moreover, the participants resounded that the projects' content was easy to inform and apply into everyday-life activities. After the projects' content was revised, the Participants showed trustworthiness in the usefulness of a justice administrative assessment especially in the information acknowledgment aspect. The factor which was the most affecting on participants' knowledge acknowledgement was a moderator. Researchers invited the moderator from Phetchabun Justice Administrative

Office whom had an experience in a problem-solving for the people in a justice administrative assessment process. The final outcome of this research was a role model community where the useful information of the justice administrative assessment process was perceived and recognized.

Keywords: Enhancing, Learning Process, Justice Process

บทนำ

ด้วยแผนงานวิจัยกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 2.การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เป้าหมายที่ 2 เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐตัวชี้วัด 2.5 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มประชากรที่มีฐานะยากจนเพิ่มขึ้น ซึ่งในสังคมไทยในปัจจุบันนั้น “การเลือกปฏิบัติ” “กฎหมายหรือกฎหมาย” “คนรวยกับคนจน” “ถูกผู้ใหญ่กับลูกตาสีตาสา” และอีกหลาย ๆ คำที่มักจะถูกกล่าวถึงเมื่อเกิดคดีสะเทือนขวัญ หรือเกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาขึ้นมา คำเหล่านี้เป็นเหมือนเสียงสะท้อนความรู้สึกของสังคมไทย เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของประเทศโดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ประเด็นก็คือ เสียงสะท้อนเหล่านี้ให้ภาพความจริงทั้งหมดหรือไม่ การจะประเมินสถานการณ์ทางสังคม จะใช้ความรู้สึกอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีวิธีการวัดที่มีฐานทางวิชาการมารองรับในประเด็นด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมก็เช่นกัน การจะได้ภาพที่ชัดเจนจะต้องมีเครื่องมือในการวัดที่เหมาะสม ซึ่งก็คือ ดัชนีการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีการจัดทำกันทั้งในระดับนานาชาติและระดับประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

สำหรับประเทศไทย การจัดทำดัชนีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Thai Justice Index หรือ TJI) ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันของสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม และมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ด้วยการเก็บสถิติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการสำรวจความเห็นของตัวแทนของครัวเรือนจำนวน 4,257 คน จาก 21 จังหวัดทั่วประเทศ และผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมอีก 421 คน ถือเป็นตัวชี้วัดระดับประเทศของไทย ที่มีความครอบคลุมมากที่สุดที่มีอยู่ในปัจจุบัน ผลจากการสำรวจพบว่า ร้อยละ 8.6 ของครัวเรือนที่ทำการสำรวจระบุว่า ในช่วงปี 2557 ที่ผ่านมามีประสบเหตุอาชญากรรมอย่างน้อย 1 ครั้ง โดยในกลุ่มครัวเรือนที่ประสบเหตุนี้ ร้อยละ 38.7 ระบุว่า เป็นเรื่องการถูกขโมยหรือพยายามขโมยทรัพย์สินในบ้านหรือที่พักอาศัย ร้อยละ 12.0 ถูกขโมยหรือพยายามขโมยทรัพย์สินในพาหนะ ร้อยละ 10.0 ถูกปล้น จี้ ขิงทรัพย์สิน ร้อยละ 6.7 ถูกทำร้ายหรือพยายามทำร้ายร่างกาย ร้อยละ 5.3 ถูกวิ่งราวทรัพย์สิน และอีกร้อยละ 27.3 เป็นเรื่องอื่น ๆ เช่น ถูกล้วงกระเป๋า ถูกกรรโชกทรัพย์ แสร้งลักไซ้ ถูกหลอกลวงให้เข้าใจผิดทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น เมื่อสอบถามความเห็นของตัวแทนครัวเรือนว่า ปัญหาอาชญากรรมของประเทศในปี 2557 เป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับปี 2556 ร้อยละ 20.8 ระบุว่า เพิ่มขึ้นมาก ร้อยละ 54.3 ระบุว่า เพิ่มขึ้นร้อยละ 18.5 ระบุว่า ไม่แตกต่างกัน ร้อยละ 1.4 ระบุว่า น้อยลง และอีกร้อยละ 5.0 ระบุว่า น้อยลงมาก เมื่อรวมผู้ที่ระบุว่าปัญหาเพิ่มขึ้นมาก และเพิ่มขึ้นเข้าด้วยกัน จะคิดเป็นร้อยละ 75.1 ของครัวเรือนทั้งหมดที่ทำการสำรวจ การจัดทำดัชนีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้อิงกับแนวทางการจัด Rule of Law Indicators ของสหประชาชาติ และ Rule of Law Index ของ World Justice Project โดยเมื่อนำมาปรับใช้ในบริบทของประเทศไทย ดัชนีนี้ประกอบไปด้วยดัชนีย่อย 8 ตัวด้วยกัน คือ 1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 2) ความหวาดกลัวภัยของประชาชน 3) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรม 4) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม 5) หลักประกันสิทธิเสรีภาพและการอำนวยความสะดวก 6) การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด 7) ความพึงพอใจต่อการดำเนินการของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และ 8) ช่องทางกลไกรับข้อพิพาท โดยค่าดัชนีที่ได้จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0.00 (น้อยที่สุด) ถึง 1.00 (มากที่สุด) โดยภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่า ดัชนีมีค่าเท่ากับ 0.53 ซึ่งอยู่ในระดับ “ปานกลาง” สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้อง

ยกระดับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ด้วยการเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชน เพื่อให้ทราบถึงสิทธิทางกฎหมายของตนเอง ทราบถึงช่องทางต่าง ๆ ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และความช่วยเหลือที่หน่วยงานต่าง ๆ มีให้กับประชาชน เช่น การให้คำแนะนำ การดูแล และการเยียวยา เป็นต้น (สัณณพพงศ์ ลิ่มประเสริฐ, สุจินต์ เสนาแพทย์ และวศิน อุสันโน, 2562)

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ดัชนีความหวาดกลัวภัยของประชาชน (คะแนนสูงหมายความว่ามีความหวาดกลัวภัยต่ำ) เป็นดัชนีที่มีค่าสูงที่สุดสะท้อนให้เห็นว่า แม้ความรู้สึกโดยรวมแล้วคนไทยจะเห็นว่าปัญหาความปลอดภัยเป็นปัญหาสำคัญ แต่เมื่อประเมินในระดับชุมชนที่ผู้ให้ข้อมูลอาศัยอยู่ ส่วนใหญ่ยังรู้สึกว่าชุมชนของตนยังมีความปลอดภัยอยู่ประเด็นเหล่านี้แม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นประเด็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว แต่การหาไม้บรรทัดที่เหมาะสมมาวัดจะช่วยให้เราประเมินความก้าวหน้าของกระบวนการยุติธรรมของไทย ซึ่งถือว่าเป็นมิติสำคัญมิติหนึ่งของการสร้างสังคมที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมและมีความสุข

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่าการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เป็นการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม และเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ ซึ่งการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มประชากรที่มีฐานะยากจนนั้น เป็นปัญหาที่ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย อีกทั้งยังเป็นปัญหาที่ท้าทายรอการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย** ได้แก่ ประชาชนอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ประสบปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม จำนวน 50 คน โดยการใช้แบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. **เครื่องมือในการวิจัย** ได้แก่ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

3. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และกระบวนการสนทนากลุ่ม (focus group discussion - FGD) โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจะเป็นการจัดโครงการเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมซึ่งจะมีการลงพื้นที่ที่ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน ในเขตพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้นำมาวิเคราะห์บรรยายเชิงพรรณนาให้เห็นความรู้ความเข้าใจในแต่ละครั้ง และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลจัดโครงการเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมซึ่งจะมีการลงพื้นที่ที่ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน ในเขตพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ข้อมูลจากการลงพื้นที่จำนวน 2 ครั้ง โดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้นำมาวิเคราะห์บรรยายเชิงพรรณนาให้เห็นความรู้ความเข้าใจในแต่ละครั้ง

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชน ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. ด้านความรู้ความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรม

โครงการวิจัยนี้ได้จัดกิจกรรมสร้างกระบวนการเรียนรู้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยได้เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรม 2 คน ได้แก่ นายศรัณย์ บุญสวน ทนายความจังหวัดเพชรบูรณ์ และ ร.ต.อ.สัจด์ กุมภาพันธุ์ รองสารวัตรสอบสวน สภ.เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มาบรรยายให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมกับประชาชนกลุ่มเป้าหมายจำนวน 50 คน ซึ่งประกอบไปด้วยประชาชนทั่วไป, ผู้นำชุมชน, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล แต่เนื่องจากโครงการวิจัยนี้ มุ่งเน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม บริการพื้นฐานทางสังคมเพื่อเสริมสร้างชุมชนต้นแบบ ดังนั้น ประชากรกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการจึงเป็นประชาชนทั่วไป ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่อำเภอเขาค้อได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นในชุมชนมีความเข้าใจและสามารถเข้าถึงประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้โดยจากการจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม คณะผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการออกเป็น 4 กลุ่ม และสรุปเนื้อหาแต่ละกลุ่มได้ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 มีสมาชิกประกอบอาชีพ ได้แก่ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.), พนักงานราชการในหน่วยงานของรัฐ และพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ

กลุ่มที่ 2 มีสมาชิกประกอบอาชีพ ได้แก่ ประธานและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.), พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ, เกษตรกร และประชาชนทั่วไป

กลุ่มที่ 3 มีสมาชิกประกอบอาชีพ ได้แก่ เกษตรกรและประชาชนทั่วไป

กลุ่มที่ 4 มีสมาชิกประกอบอาชีพ ได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, เกษตรกร และประชาชนทั่วไป

และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการกับวิทยากรประจำกลุ่มพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองและคนในพื้นที่เขาค้อเท่านั้น นั่นก็คือสิทธิในการถือครองหรือการทำกินบนที่ดิน รอส. (ราษฎรอาสา) เนื่องจากในเขตพื้นที่เขาค้อ ที่ดินเกือบทั้งหมดเป็นที่ดิน รอส. ซึ่งได้รับการจัดสรรที่ดินจากทหารในช่วงหลังการสู้รบกับคอมมิวนิสต์บนพื้นที่เขาค้อ โดยชาวบ้านมีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อปลูกบ้านพักอาศัยและทำการเกษตรได้เท่านั้น ไม่สามารถซื้อหรือขายได้

ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมโครงการยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมด้วยว่า ชาวบ้านในชุมชนจะมีปัญหาด้านข้อกฎหมายเกี่ยวกับหนี้สิน (นอกระบบ) ด้วย ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะถูกเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าหนี้เงินกู้ เนื่องจากชาวบ้านขาดความรู้เกี่ยวกับการกู้ยืมเงินและไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับเอกสารหลักฐานในการกู้ยืมเงิน โดยชาวบ้านบางรายกู้ยืมเงิน โดยที่อ่านหนังสือไม่ออกหรือไม่อ่านรายละเอียดในหลักฐานกู้ยืมเงิน พอลงลายมือชื่อในเอกสารกู้ยืมเงินโดยไม่ทราบรายละเอียด จึงส่งผลทำให้เกิดการผูกมัดเรื่องดอกเบี้ยเงินกู้จนกระทั่งถึงขั้นเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด

สรุป จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจในกฎหมายพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นกฎหมายหลัก ๆ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ความรู้เกี่ยวกับที่ดินราษฎรอาสา (รอส.) โดยผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนทราบรายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับที่ดิน รอส. เนื่องจากพวกเขาอยู่อาศัยและทำมาหากินในพื้นที่ รอส. โดยที่ดินบนเขตเขาค้อเป็นพื้นที่ดิน

รอส.ทั้งหมดซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมป่าไม้ โดยมีทหารเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อย ซึ่งชาวบ้านจะทราบถึงข้อปฏิบัติโดยทั่วกันว่า ที่ดิน รอส. สามารถใช้ประโยชน์ในการอยู่อาศัยและการทำมาหากินในระบบเกษตรกรรม (ทำไร่, ทำนา และทำสวน) เท่านั้น โดยผู้อาศัยไม่มีสิทธิในการครอบครองหรือซื้อขายที่ดินดังกล่าวเด็ดขาด 2) ความรู้ด้านการกู้ยืมเงิน พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการมีประสบการณ์ในการกู้ยืมเงินทั้งในและนอกระบบแต่จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกลับพบว่า ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการกู้ยืมเงินเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากความไม่เข้าใจในภาษากฎหมายของเอกสารหลักฐานการกู้ยืมเงินทำให้ชาวบ้านอ่านแล้วไม่สามารถทำความเข้าใจได้อย่างชัดเจนส่งผลทำให้ทำให้โดนเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าหนี้ ในรูปแบบของอัตราดอกเบี้ยที่สูงเกินกฎหมายกำหนด แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านมีความรู้ด้านข่มขู่ กรรโชก หรือทำร้ายร่างกายผู้กู้ที่ถูกต้องว่า หากแม้ผู้กู้จะไม่สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามที่เจ้าหนี้กำหนด แต่เจ้าหนี้ก็ไม่มีสิทธิข่มขู่ กรรโชก หรือทำร้ายร่างกายผู้กู้ได้ เพราะกฎหมายให้ความคุ้มครองอยู่

2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

หลังจากแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย ช่องทางการร้องทุกข์ และสิทธิในการได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายแล้ว เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม คณะผู้วิจัยได้เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ 2 ท่าน ได้แก่ นายศรัณย์ บุญสวน ทนายความจังหวัดเพชรบูรณ์ และ ร.ต.อ.สงัด กุมภาพันธุ์ รองสารวัตรสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มาบรรยายเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย โดยจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายนั้น พบว่าประชาชนให้ความสนใจ และสอบถามวิทยากรมากมายประเด็น อาทิเช่น ประเด็นเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ประเด็นการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ประเด็นด้านที่ทำกิน ประเด็นการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม และประเด็นกฎหมายในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการได้รับคำตอบต่อข้อสงสัยและข้อซักถาม และก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้นซึ่งล้วนแล้วแต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัยในครั้งนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชน ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชน พบว่า การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชน สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. ด้านความรู้ความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรม คือ 1) ความรู้เกี่ยวกับที่ดินราชภูธรอาสา (รอส.) โดยผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนทราบรายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับที่ดิน รอส. เนื่องจากพวกเขาอยู่อาศัยและทำมาหากินในพื้นที่ รอส. โดยที่ดินบนเขตเขาถือเป็นที่ดิน รอส.ทั้งหมดซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมป่าไม้ โดยมีทหารเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อย ซึ่งชาวบ้านจะทราบถึงข้อปฏิบัติโดยทั่วกันว่า ที่ดิน รอส. สามารถใช้ประโยชน์ในการอยู่อาศัยและการทำมาหากินในระบบเกษตรกรรม (ทำไร่, ทำนา และทำสวน) เท่านั้น โดยผู้อาศัยไม่มีสิทธิในการครอบครองหรือซื้อขายที่ดินดังกล่าวเด็ดขาด 2) ความรู้ด้านการกู้ยืมเงิน พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการมีประสบการณ์ในการกู้ยืมเงินทั้งในและนอกระบบแต่จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกลับพบว่า ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการกู้ยืมเงินเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากความไม่เข้าใจในภาษากฎหมายของเอกสารหลักฐานการกู้ยืมเงินทำให้ชาวบ้านอ่านแล้วไม่สามารถทำความเข้าใจได้อย่างชัดเจนส่งผลทำให้ทำให้โดนเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าหนี้ ในรูปแบบของอัตราดอกเบี้ยที่สูงเกินกฎหมายกำหนด แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านมีความรู้ด้านข่มขู่ กรรโชก หรือทำร้ายร่างกายผู้กู้ที่ถูกต้องว่า หากแม้ผู้

ก็จะไม่สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามที่เจ้าหนี้กำหนด แต่เจ้าหนี้ก็ไม่มีสิทธิ์ข่มขู่ กรรโชก หรือทำร้ายร่างกายผู้กู้ได้ เพราะกฎหมายให้ความคุ้มครองอยู่

2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม พบว่า มีประเด็นเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ประเด็นการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ประเด็นด้านที่ทำกิน ประเด็นการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม และประเด็นกฎหมายในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับประชาชน

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชน ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

จากวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชนและผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมและบริการพื้นฐานจากภาครัฐมีเพิ่มขึ้นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้ง ที่คณะผู้วิจัยจัด โดยมีการเชิญ วิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาบรรยายให้ความรู้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่พบในงานวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ ชุมชน ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2553) ได้ไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง การเรียนรู้ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนเป็นกระบวนการของข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีของชาวบ้านและชุมชนที่นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง สอดคล้องกับเดวิด แมททิส (2540) ที่อธิบายว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ สิ่งที่เราเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะทำให้เรารู้ในสิ่งที่เรารู้ ซึ่งไม่อาจรู้ได้โดยลำพัง โดยกระบวนการเรียนรู้ชุมชนที่พบในงานวิจัยนี้ เกิดจากกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการด้วยกัน และระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการกับวิทยากร ซึ่งผู้เข้าร่วม โครงการได้สะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกฎหมายและ กระบวนการยุติธรรม และสามารถนำความรู้ นั้นไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน รวมถึงสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้ด้วย

ส่วนหน่วยงานภาครัฐอย่างสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ให้ความช่วยเหลือกับประชาชนสามารถเข้าถึงประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมนั้น เป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมชั้นทุติยภูมิ ซึ่งเป็นกลุ่มสังคมที่มีความสัมพันธ์ตามแผนและกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เช่น เพื่อนร่วมงาน กลุ่มวิชาชีพ และกลุ่มสังคมอื่น ๆ (ลดาวัลย์ ประทีปชัยกุล และคณะ, 2555, น.30) ซึ่งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่ช่วยเหลือประชาชนครบทั้ง 4 ด้าน ตามที่เฮาส์ (1981, น.841; อ้างถึงในลดาวัลย์ ประทีปชัยกุล และคณะ, 2555, น.33) สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นหน่วยงานที่ทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในการได้รับประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม และเป็นหน่วยงานที่ให้ข้อมูล คำแนะนำ แนวทางการแก้ปัญหาให้กับประชาชนที่เดือดร้อนเรื่องกฎหมายและการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม และด้านการช่วยเหลือการให้สิ่งของเงินทองแก่ประชาชนที่มีปัญหาทางการเงินได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างราบรื่น โดยกระบวนการเรียนรู้ชุมชนที่พบในงานวิจัยนี้ เกิดจากกระบวนการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการด้วยกัน และระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการกับวิทยากร ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการได้สะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกฎหมายและ กระบวนการยุติธรรม และสามารถนำความรู้ นั้นไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน รวมถึงสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้ด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1.1 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มประชากรที่มีฐานะยากจนเพิ่มขึ้นนั้น เป็นปัญหาที่ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย จึงจำเป็นที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามาสนับสนุนและช่วยเหลือ

1.2 ประชาชนยังต้องการความรู้ความเข้าใจในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอีกมาก และยังถือว่าเป็นเรื่องสำคัญในการใช้ชีวิตประจำวันไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัวเลย ดังนั้น หน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มประชากรที่มีฐานะยากจนเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการสร้างโอกาสการเข้าถึงและเสริมสร้างความเข้าใจการรู้ ตระหนักถึงการนำกฎหมายไปสามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพื่อสร้างความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้ไม่น้อย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หน่วยงานท้องถิ่นควรมีนโยบายหรือหน่วยงานของชุมชนที่ให้บริการเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายใกล้ตัว และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มประชากรที่มีฐานะยากจนเพิ่มขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยคำแนะนำต่าง ๆ จากคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และความร่วมมือช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากบุคคลหลายฝ่าย ที่สละเวลาให้คำแนะนำ คำปรึกษา รวมถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ประชาชนในพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ทุกท่านที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเป็นอย่างดี ที่ได้ให้ความกรุณาแก่ผู้วิจัย จึงขอขอบพระคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้มา ณ ที่นี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- เดวิท แมทิวส์. (2540). จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง. แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
- ลดาวัลย์ ประทีปชัยกูร และคณะ. (2551). ภาวะสุขภาพและพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของบุคลากร. *สงขลานครินทร์ เวชสารปี. 26(2)*
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่3) พ.ศ.2553*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)*. สำนักนายกรัฐมนตรี
- สัญญาพงศ์ ลิ้มประเสริฐ, สุจินต์ เสนาแพทย์และวศิน อุ สันโน. (2562). *ยุติธรรมชุมชน: กระบวนการยุติธรรม ทางเลือกในสังคมไทย*. รายงานสืบเนื่องงานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2562.